

Lausunto

25.06.2024

Asia: VN/22264/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Sosiaali- ja terveysministeriö

Diaarinumero VN/22264/2023

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta liittyen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta.

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:ää. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia muutettaisiin siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa pääsääntöisesti olisi enää lakisääteistä veloitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja terveydenhuollon palveluja laittomasti maassa oleskeleville henkilöille. Hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän tulisi kuitenkin edelleen järjestää laittomasti maassa oleskeleville lapsille tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuisina kuin hyvinvointialueen asukkaille. Henkilölle alaikäisenä aloitettu hoito olisi järjestettävä hoidon loppuun saakka, vaikka

henkilö tulisi täysi-ikäiseksi. Lisäksi vakavan pitkäaikaisen vamman tai sairauden vuoksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut sekä välttämättömiksi arvioidut raskauteen liittyvät tai ihmisten välillä tarttuvien tartuntatautiin ehkäisyä ja hoitoa koskevat terveydenhuollon palvelut tulisi edelleen järjestää myös laittomasti maassa oleskeleville henkilöille. Lisäksi laittomasti maassa oleskelevalle henkilölle, joka on muun terveydellisen syyn vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa, olisi järjestettävä tämän syyn vuoksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Velvoitteesta antaa paperittomille terveydenhoitopalveluja saatiin säädetyksi viime hallituskaudella pitkän odotuksen jälkeen. Velvoite on ehtinyt olla voimassa vasta puolitoista vuotta, ja nyt saavutettu aiotaan purkaa ja palauttaa tilanne vuoden 2022 tasolle. Voimassa olevan järjestämislain 56 a §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän on järjestettävä kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut myös hyvinvointialueen alueella sijaitsevassa kunnassa oleskelevalle henkilölle, joka on saanut lainvoimaisen kielteisen turvapaikkapäätöksen ja oleskelee Suomessa laittomasti (paperittomat). Lakimuutoksen seurauksena kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiä terveydenhuollon palveluita järjestettäisiin paperittomille jatkossa vain vakavan pitkäaikaisen vammaan ja sairauteen, raskauteen ja tartuntatauteihin liittyen tai terveydellisen syyn vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa oleville. Lisäksi alaikäiselle järjestettäisiin terveydenhuollon palvelut samassa laajuudessa kuin hyvinvointialueen asukkaalle. Hallituksen esityksessä ei eritellä, mitkä terveydenhuollon palvelut katsotaan välttämättömiksi, vaan palvelujen välttämättömyyden arvion tekee terveydenhuollon ammattihenkilö perustuen tapauskohtaiseen harkintaan.

Lainmuutoksella pyritään hallituksen esityksen mukaan turvaamaan valtiontalouden kantokykyä sekä julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän kantokykyä tilanteissa, joissa Suomeen kohdistuisi laajamittaista maahantuloa ulkomaalaislain vastaisesti. Hallituksen tavoitteena on myös, että terveydenhuolto-oikeuksien rajaaminen suppeammaksi hillitsisi osaltaan sekä laitonta maahantuloa että maassaoloa. Hallituksen tavoitteena on pyrkiä siihen, etteivät terveydenhoito-oikeudet Suomessa tulevaisuudessakaan muodostu niin sanotuksi veto- tai pitovoimatekijäksi, joka olisi syy ihmisten hakeutumiselle tai jäämiselle Suomeen ulkomaalaislain vastaisesti.

Hallituksen esityksessä kuitenkin todetaan, että ei ole tietoa siitä, että 56 a §:n mukaisten välttämättömiksi arvioidujen palvelujen järjestämisen velvollisuus olisi aiheuttanut Suomeen tuloa tai Suomessa oleskelua ulkomaalaislainsäädännön vastaisesti. Lisäksi sisäministeriön 3.4.2024 päivätyssä muistiossa ei ole esitetty arvioita siitä, että itärajalta käynnissä olevalla rajaturvallisuuden vakavalla häiriötilanteella olisi yhteyttä Suomen lainsäädännön perusteella järjestettäviin terveyspalveluihin tai nimenomaan järjestämislain 56 a §:n perusteella järjestettäviin välttämättömiin kiireettömiin terveyspalveluihin.

Hallituksen esitys lähtee siis siitä, että jos maahan tulisi iso joukko ihmisiä, joista monet saisivat kielteisen turvapaikkapäätöksen, ja siitä huolimatta jäisivät Suomeen eikä heitä voitaisi poistaa (esimerkiksi heidän lähtömaansa turvallisuustilanteen vuoksi), he voisivat olla riski valtiontaloudelle ja terveydenhuollon toiminnalle. Esityksessä ei kuitenkaan eritellä, millaisista summista tai potilasmääristä tällaisessa tilanteessa voitaisiin puhua. Lisäksi pitkittynyt kiireettömän hoidon tarve voisi lisätä laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden kiireellisen hoidon tarvetta ja näin kuormittaa terveydenhuollon kantokykyä enemmän kuin tilanteessa, jossa välttämätön hoito annetaan oikea-aikaisesti.

Tällä hetkellä paperittomien hoitaminen maksaa Suomelle vain vähän. Hallituksen esityksen mukaan vuonna 2023 Kela korvasi hyvinvointialueille 305 339 euroa järjestämislain 56 a §:n mukaisen järjestämisvelvollisuuden vuoksi annetuista hoidoista. Lukuun sisältyy sekä kiireelliset että kiireettömät välttämättömät hoidot ja muille ei paperittomille, mutta 56 a §:n alaisille henkilöille annetut hoidot. Vertailukohdaksi hyvinvointialueiden budjetti oli viime vuonna noin 24 miljardia euroa.

Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen

Hallituksen esityksessä todetaan, että voimassa olevan lainsäädännön voidaan arvioida täyttävän aiempaa paremmin perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaatimukset. Välttämättömien kiireettömien terveyspalvelujen järjestämisen voidaan arvioida vähentävän järjestämislain 56 a §:ssä tarkoitetun henkilöpiirin osalta vältettävissä olevien haittatapahtumien riskiä. Oikea-aikainen hoitoon pääsy on ensisijaisen tärkeää: hoidon viivästyminen on merkittävä riski asiakas- ja potilasturvallisuudelle ja esteet kiireettömään hoitoon pääsyyn voivat johtaa kiireellisen hoidon tarpeeseen. Oikea-aikaisella hoidolla voidaan siis mahdollisesti välttää se, että hoidettava sairaus vaatii kallista erityistason hoitoa.

Lainmuutoksen seurauksena hoidon rajaaminen kiireelliseen hoitoon voi johtaa hoidon viivästyisestä johtuviin komplikaatioihin, pitkiin sairaalajaksoihin ja voi lisätä kuoleman riskiä. Pitkittynyt kiireettömän, mutta välttämättömän hoidon tarve, johon ei lainmuutoksen jälkeen voida vastata, voi lisätä paperittomien kiireellisen hoidon tarvetta. Tämä voi osaltaan heikentää terveydenhuollon kantokykyä, sillä kiireellinen hoito on yleensä kallista erityistason hoitoa.

Lakiehdotus heikentäisi pidempään kuin lyhytaikaisesti maassa laittomasti oleskelevien henkilöiden oikeutta saada terveyspalveluja. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita ei välttämättä voida poistaa maasta, koska kansainvälisen suojelun hakijoita on tullut myös sellaisista maista, joihin ei tällä hetkellä voida palauttaa lähtömaan turvallisuustilanteen vuoksi. Tämän vuoksi laitton maassaolo saattaa jatkua pidemmän aikaa, jolloin lakiehdotus heikentäisi perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvattua oikeutta välttämättömään huolenpitoon sekä ainakin osan kohdalla 7 §:ssä turvattua oikeutta elämään. Lakiehdotus heikentäisi myös perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettuja julkisen vallan jokaiselle turvaamia riittäviä terveyspalveluja. Koska palvelujen riittävyyttä tulee

arvioida yksilökohtaisesti, on mahdollista arvioida, että heikennys voisi ulottua yksilön kohdalla perusoikeuden ydinalueeseen. Ehdotuksella olisi vaikutuksia laittomasti oleskelevien henkilöiden toimintakykyyn, ja siten sillä voisi olla myös välillisiä vaikutuksia muiden perusoikeuksien toteutumiseen.

Lakiehdotus heikentäisi myös Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia, erityisesti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 6/1976, TSS-sopimus) turvattua oikeutta terveyteen ilman syrjintää. Lakiehdotus heikentäisi myös perustuslain 6 §:ssä sekä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattun yhdenvertaisuuden toteutumista. Laittomasti maassa oleskelevat henkilöt olisivat terveystalvelujen suhteen eri asemassa kuin muut Suomessa oleskelevat, kuten vastaanottolain soveltamisalan piirissä olevat henkilöt tai oleskelulupahakemuksen käsittelyä odottavat henkilöt. Lisäksi esityksessä todetaan (s. 23), että on mahdollista, että joillakin alueilla järjestettäisiin lakimuutoksesta huolimatta edelleen lakisääteistä laajempia terveystalveluita laittomasti maassa oleskeleville henkilöille. Tämä aiheuttaisi yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisen tilanteen, sillä joillain alueilla paperittomilla voisi olla parempi pääsy terveydenhuollon palveluihin kuin toisissa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että lakiehdotukseen sisältyvillä poikkeuksilla on tarkoitus turvata erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kiireettömien välttämättömien terveystalvelujen saanti. Lakimuutoksen seurauksena välttämättömään hoitoon pääsyn edellytyksenä (muille kuin alaikäisille, raskaana oleville, pitkäaikaisesta vakavasta sairaudesta kärsiville tai tartuntataudin vuoksi hoitoa tarvitseville) on terveydellisen syyn vuoksi haavoittuvassa asemassa oleminen. Hallituksen esityksessä (s. 54) todetaan kuitenkin, että jo laitton maassa oleskelu asettaa henkilön haavoittuvaan asemaan, jossa pahimmassa tapauksessa voi altistua ihmiskaupalle tai muulle hyväksikäytölle. Kaikille paperittomille ei tästä huolimatta turvata välttämätöntä terveydenhuoltoa, sillä haavoittuva asema ei välttämättä johdu terveydellisestä syystä. Haavoittuvan aseman arviointiin kiireettömän välttämättömän hoidon osalta tulisi vaikuttaa ainakin henkilön Suomessa oleskelun pituus sekä se, onko hän kotoisin maasta, johon häntä ei voida turvallisuustilanteen takia palauttaa, jolloin oleskelu Suomessa voi pitkittyä.

Vaikutus lapsiperheisiin

Lakiehdotus ei välittömästi vaikuttaisi paperittomien lasten terveydenhuoltopalveluihin pääsyyn, sillä heillä olisi edelleen oikeus terveydenhuollon palveluihin samassa laajuudessa kuin hyvinvointialueen asukkaalla. Ehdotus vaikuttaisi kuitenkin lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Vanhempien ja muiden lapsesta huolta pitävien aikuisten hoitoon pääsemättömyys heikentäisi lapsen oikeuksien sopimuksen 18 artiklassa ja perustuslain 19 §:n 3 momentissa taattua julkisen vallan tukea lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksiin turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Lapsesta huolehtivan aikuisen terveydentilan heikentyessä, vaarantuu lapsen oikeuksien toteutuminen laaja-alaisesti, sillä aikuisen mahdollisuudet huolehtia lapsen tarpeiden täyttymisestä heikkenee. Esityksessä todetaan (s. 24), että lapsesta huolehtivan aikuisen terveyden ja toimintakyvyn heikentyminen voisi vaikuttaa myös perheen sosiaalipalvelujen tarpeeseen ja lastensuojelun toimenpiteiden tarpeeseen. Tämä lienee vastoin esityksen tarkoitusta tukea

valtionalouden kantokykyä, sillä sosiaalipalvelujen ja lastensuojelun kustannukset yhteiskunnalle voivat olla merkittävät.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artiklan mukaan sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista. Hallituksen esityksessä todetaan, että vanhemman hoitamattoman sairauden seurauksena lapsen kasvun ja hyvinvoinnin toteutumisen voi vaarantua siten, että tilanne voi johtaa viime kädessä lapsen kiireelliseen sijoitukseen lastensuojelulain nojalla. Tällöin lapsen etu ja oikeus elää perheensä kanssa ei toteudu.

Martiskainen Taina
Lastensuojelun Keskusliitto